

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ ГЈИНИ против СРБИЈЕ

(Представка број 1128/16)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

15. јануар 2019. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Гјини против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању Већа у саставу:

Vincent A. De Gaetano, *председник,*

Branko Lubarda,

Helen Keller,

Pere Pastor Vilanova,

Alena Poláčková,

Georgios A. Serghides,

Jolien Schukking, *судије,*

и Stephen Phillips, *секретар Одељења,*

Након већања на затвореној седници одржаној 4. децембра 2018. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу представке (број 1128/16) против Србије коју је Суду поднео према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”) држављанин Републике Хрватске, господин Фабиан Гјини (у даљем тексту: „Подносилац представке”), 12. децембра 2015. године.
2. Подносиоца представке је заступао господин Н. Црногорац, адвокат из Београда. Владу Србије (у даљем тексту: „Влада”) је заступао њен заступник госпођа Н. Плавшић.
3. Подносилац представке се жалио на основу члана 3. Конвенције на злостављање које је претрпео док се налазио у притвору, као и на недостатак ефективне истраге од стране домаћих власти с тим у вези.
4. Притужбе подносиоца представке у вези члана 3. Конвенције су прослеђене Влади 23. септембра 2016. године, док је преостали део представке проглашен недопуштеним према Правилу 54, став 3. Пословника Суда.
5. Након обавештења према члану 36. став 1. Конвенције и правилу 44. став 1(а), хрватска Влада није желела да искористи своје право на интервенцију у овом предмету.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

6. Подносилац представке, г. Фабиан Гјини, је хрватски држављанин албанског порекла, рођен 1972. године и живи у Цриквеници, Република Хрватска.

A. Хапшење подносиоца представке

7. Подносилац представке је дана 22. августа 2008. године ухапшен од стране српске полиције због сумње да је покушао да плати путарину на граничном прелазу Товарник (гранични прелаз између Републике Србије и Републике Хрватске) фалсификованом новчаницом од десет евра (EUR).

8. Након хапшења, подносилац представке је изведен пред истражног судију. Подносилац представке није био у могућности да плати кауцију у износу од EUR 6.000 за његово пуштање на слободу, па је истражни судија одредио притвор.

9. Подносилац представке је провео 31 дан у притворској јединици при Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и пуштен је из притвора 22. септембра 2008. године.

10. Кривични поступак против подносиоца представке је обустављен 30. септембра 2008. године од стране органа гоњења, јер су испитивања наводно фалсификоване новчанице од стране вештака показала да је она заправо била аутентична.

Б. Злостављање подносиоца представке од стране затвореника са којима је делио ћелију притворске јединице

1. Верзија догађаја подносиоца представке

11. Подносилац представке наводи да је у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици смештен у ћелију притворске јединице са четири кревета у којој су већ била смештена четири затвореника. Услед недостатка простора, подносилац представке није имао свој кревет, те је морао да спава на поду, на комаду пенастог материјала.

12. Према наводима подносиоца представке, злостављање и понижавање су почели одмах по његовом доласку у притворску јединицу. Затвореници са којима је делио ћелију су га присиљавали да обрише под ћелије. Док је брисао под ћелије, нису му допуштале да подигне главу и повремено су га шутирале. Након што би обрисао под ћелије, затвореници су подносиоца представке шамарали и шутирале због његовог „неуспеха” да правилно обрише под. Подносилац представке је био приморан да изнова и изнова чисти под ћелије. Није се могао сетити колико је тачно пута обрисао под ћелије. Међутим, сећао се да су затвореници са којима је делио ћелију излили кофу са водом у којој је био растворен детерџент како би га научили како се чисти.

13. Према наводима подносиоца представке, затвореници са којима је делио ћелију су мислили да је он међу њих убачен као „кртица”. Они нису поверовали у наводе да је у притворску јединицу смештен због фалсификата. Радије су били мишљења да је он међу њих убачен како би их шпијунирао и сазнао за њихове злочине.

14. Затвореници су претили подносиоцу представке рекавши му да ће исценирати његово самоубиство уколико би било коме рекао шта се дешава у ћелији притворске јединице. Подносилац представке би ноћу био затваран у тоалет. Тамо су га затвореници са којима је делио ћелију присиљавали да држи стопала у хладној води током целе ноћи. Није му било дозвољено да се креће. Ујутру после тог чина, кожа сељуштила са његових стопала и појавиле су се отворене ране.

15. Ситуација се погоршала након што су затвореници са којима је подносилац представке делио ћелију сазнали за његово порекло. Сазнавши да живи на хрватској обали, поручили су му да га желе тестирати како би видели колико особа која живи на обали може добро да „рони”. Напунили би канту водом и потопили главу подносиоца представке у њу. Након тога би га туширале хладном водом. Ово „тестирање” је вршено изнова и изнова.

16. Једном приликом су затвореници са којима је делио ћелију дали подносиоцу представке мокар пешкир и присиљили га да се бори са другим затвореником. Након што је подносилац представке успео да пешкиром удари свог противника, сва четворица затвореника су скочила на њега и почела га ударати рукама и ногама, злостављајући га због тога што се усудио да удари Србина.

17. Присиљавали су га да пева српске националистичке песме (четничке песме). Након што би рекао да не зна ниједну четничку песму, учили су га и присиљавали да их пева

неколико ноћи. Подносилац представке се није могао сетити да ли је такође био присиљен да пева хрватске националистичке песме (усташке песме).

18. Према наводима подносиоца представке, затвореници са којима је делио ћелију су га силовали. Иако се није могао сетити самог чина силовања, претпоставио је да се то догодило на следећи начин. Једног дана су му затвореници са којима је делио ћелију дали да попије чашу воде. Након испијања воде је осетио вртоглавицу и осећао се неспособним да хода, те је убрзо након тога изгубио свест. Следећег јутра је осећао бол у анусу и уочио крв у свом измету. Тога дана су га затвореници са којима је делио ћелију обријали и такође обријали његове обрве. Касније је сазнао да су обријане обрве знак да је он постао нечија „цурица”. Бити „цурица” је значило да је био содомизиран.

19. Према наводима подносиоца представке, затворски чувари су били потпуно свесни тога шта му се догађа. Конкретно, сви догађаји су се догодили док је један затворски чувар – за кога се сумњало да је школски друг једног од затвореника са којима је подносилац представке делио ћелију – био на дужности. Подносилац представке се сећао да су му се затворски чувари отворено смејали током његових шетњи по дворишту затвора. Такође је имао утисак да му се све ово дешавало због његовог порекла и националности.

20. Неколико дана након почетка његовог притвора, адвокат подносиоца представке је приметио промене у понашању подносиоца представке и осетио да нешто није у реду. Подносилац представке се бојао да било шта каже свом адвокату. Ипак, адвокат је позвао затворске власти да преместе подносиоца представке у другу ћелију.

21. Након његовог премештања, подносилац представке више није био злостављан.

2. Владина верзија догађаја

22. Влада је тврдила да верзија догађаја подносиоца представке није поткрепљена доказима. Они нису дали посебан опис догађаја од 22. августа 2008. године до 22. септембра 2008. године, за период када је подносилац представке био у притворској јединици при Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици.

В. Поступци и развој догађаја пред домаћим властима

1. Парнични поступак

23. Подносилац представке је 29. октобра 2008. године позвао Министарство правде да изврши плаћање у вези са његовим наводним незаконитим притвором. Није добио никакав одговор у вези тога.

24. Подносилац представке је 1. септембра 2009. године изменио свој предлог, додајући захтев за накнаду због злостављања које је претрпео током периода притвора. Он ни тада није добио никакав одговор.

25. Подносилац представке је 25. децембра 2009. године поднео парничну тужбу против Републике Србије пред Другим општинским судом (који је касније преименован у основни суд) у Београду. Он је тражио накнаду штете за његов притвор, као и

нематеријалну штету због страха, физичког бола и психичке узнемирености услед злостављања којем је био изложен током боравка у притвору.

26. Републичко јавно правобранилаштво је 12. марта 2010. године оспорило захтеве подносиоца представке. Правобранилаштво је нагласило да подносилац представке није доставио никакве медицинске доказе у прилог својим тврдњама у вези са наводним злостављањем.

27. Дана 15. јуна 2010. године одржано је рочиште пред првостепеним судом. Републичко јавно правобранилаштво није било присутно на рочишту. Подносиоца представке је заступао његов адвокат. Међутим, због природе притужби подносиоца представке, домаћи суд је одлучио да подносилац представке мора бити присутан на рочиштима. Подносилац представке је позван да присуствује следећем рочишту, заказаном за 21. октобар 2010. године, које је касније одложено за 2. фебруар 2011. године.

28. На рочишту одржаном 2. фебруара 2011. године, као и на следећем рочишту одржаном 20. маја 2011. године, судија је саслушао неколико сведока: (i) П.С, који је издржавао казну у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици у исто време када је подносилац представке био у притвору; (ii) Д.Ж, који је заступао подносиоца представке у кривичном поступку и био упознат са догађајима у затвору; и (iii) М.Ч, ујака подносиоца представке.

29. П.С. је изјавио да је подносиоца представке упознао у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Подносилац представке је био смештен у ћелији у делу затвора у којем је и П.С. био притворен. П.С. се сећао да је неко певао четничке и усташке песме ноћу. То је било пре него што је подносилац представке премештен у други део затвора. П.С. и подносилац представке су имали обичај да причају током јутарње шетње у затворском дворишту. П.С. је једног јутра приметио да су обрве подносиоца представке биле обријане. Том приликом је приметио и хематоме иза ушију подносиоца представке и на горњем делу његове руке. Повреде је уочио јер је било лето и сви затвореници су носили мајице са кратким рукавима. Подносилац представке је имао чудан поглед у очима и изгледао је веома уплашен. Подносилац представке је избегавао друштво других затвореника и пожалио се П.С.-у у вези са злостављањем којем су га подвргли затвореници са којима је делио ћелију. Подносилац представке се такође жалио да му је анус крварио и да му је дат неки лек од кога је изгубио свест. П.С. није могао да се сети да ли је неко вриштао током ноћи. Њихове ћелије су биле удаљене једна од друге око 10–15 метара. П.С. је потврдио да су обријане обрве у затвору значиле да је та особа била силована. Такође је приметио оштећену кожу на стопалима подносиоца представке. Затворски чувари су сигурно морали чути уколико је неко певао песме, а такође су морали приметити и друге знакове малтретирања. Затворски чувари су знали шта значе обријане обрве. Затворски чувари патролирају затворским ходницима дан и ноћ. Кроз шпијунке контролишу шта затвореници раде у својим ћелијама. У ходницима су биле постављене камере, али у ћелијама није било камера. Подносилац представке је премештен у другу ћелију након што је његов адвокат позвао затворске власти да га

преместе. П.С. је напустио Казнено-поправни завод у Сремској Митровици седам до осам дана пре подносиоца представке.

30. Д.Ж. је упознао подносиоца представке 2008. године, када га је заступао у кривичном поступку у вези са употребом наводно фалсификоване новчанице. Он је посетио подносиоца представке током његовог боравка у затвору. Том приликом, Д.Ж. је приметио да је подносилац представке био обријан, и да су му обрве такође биле обријане. Подносилац представке је деловао дезорјентисано и уплашено. Д.Ж. је подносиоца представке упитао да ли постоји неки проблем, али му подносилац представке није могао дати јасан одговор. Подносилац представке је изгледао уплашено и збуњено. Д.Ж. је позвао затворске власти да преместе подносиоца представке у другу ћелију. Конкретно, Д.Ж. је позвао затворске власти, притом изразивши своју забринутост због поступања према подносиоцу представке, и нагласио да власти морају поштовати законе и прописе који се односе на смештај и стање притвореника. Д.Ж. је такође разговарао са другим клијентом, В.Д. који га је обавестио о томе шта се десило са подносиоцем представке.

31. М.Ч. познаје подносиоца представке од рођења. Он је ујак подносиоца представке. Он је једном приликом посетио подносиоца представке док је боравио у притвору. Том приликом није могао да препозна подносиоца представке. Подносилац представке је био ћелав, са обријаним обрвама. М.Ч. је такође приметио модрице на десној руци подносиоца представке, као и модрице на његовој глави. М.Ч. је изјавио да је желео да зна шта се десило са подносиоцем представке, али да је подносилац представке избегавао да пружи тражене информације и да је избегавао контакт очима. М.Ч. је познавао подносиоца представке као срећну и веселу особу, и изјавио је да се подносилац представке никада није у потпуности опоравио од онога што му се догодило у притвору.

32. Између два рочишта, узета је изјава од још једног сведока, В.Д, који је у то време још служио казну у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Овај сведок се сећао подносиоца представке, али није био сасвим сигуран шта му се догодило током његовог боравка у притвору. В.Д. се сећао да га је видео са обријаним обрвама и чудном фризуром. Такође се сећао да је чуо подносиоца представке како пева или вришти ноћу, али се није могао сетити шта је заправо певао.

33. На рочишту од 9. новембра 2011. године, два стручна сведока – стручњак за трауматологију и неуропсихијатар – су доставила своје извештаје. Утврдили су да је подносилац представке, услед патње у затвору, претрпео одређени физички бол и да је претрпео умањење опште животне активности од 10%.

34. Републичко јавно правобранилаштво је негирало догађаје који су се, према наводима подносиоца представке, догодили у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Оно се посебно осврнуло на одсуство медицинских доказа.

35. Првостепени суд у Београду је 9. новембра 2011. године усвојио тужбени захтев подносиоца представке у погледу накнаде штете због његовог притвора, али је одбио

његов захтев у вези са надокнадом нематеријалне штете проузроковане злостављањем у државној установи. Суд је утврдио следеће:

„[Подносилац представке] нема лекарско уверење које доказује повреде. Медицински вештачи су сведочили на основу изјаве подносиоца захтева. Сведочења других сведока су заснована на ономе што им је подносилац захтева рекао. Подносилац захтева, ако је уопште повређен, је требало да се јави лекару у притворској јединици; требало је да посети доктора, који би потврдио повреде, или је требало да каже шта му се дешава како би био пребачен у другу ћелију и заштићен. Подносилац захтева нема лекарско уверење о било каквим повредама.”

36. Дана 17. октобра 2012. године, Апелациони суд у Београду је потврдио првостепену одлуку у вези са накнадом штете за притвор, али је укинуо пресуду у делу којим је одбијен захтев за накнаду штете услед злостављања. Предмет је враћен првостепеном суду на поновно разматрање. Што се тиче првостепеног суда, Апелациони суд је изјавио следеће:

„[Суд] није правилно проценио доказе у складу са чланом 8. Закона о парничном поступку, према коме суд одлучује које ће чињенице да узме као доказане, али на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа засебно, свих доказа као целине и на основу резултата целокупног поступка. С обзиром на то да у овом конкретном случају није извршена таква процена, закључци првостепеног суда да није доказано да је подносилац захтева злостављан од стране других затвореника са којима је делио ћелију током боравка у притвору – при чему су му причињене различите врсте нематеријалне штете за које би се [држава] могла сматрати одговорном у складу са чланом 172. Закона о облигационим односима – се не могу прихватити са сигурношћу.”

37. У поновљеном поступку, првостепени суд је преиспитао првог адвоката подносиоца представке, Д.Ж. као и два стручна сведока. Суд је такође размотрио извештаје психолога и психијатра из Ријеке у Хрватској о тренутном менталном здрављу и емоционалном стресу који је претрпео подносилац представке. Ти извештаји су потврдили да је, услед злостављања које је претрпео у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, подносилац представке још увек био у стању менталне узнемирености.

38. Првостепени суд је 10. маја 2013. године досудио подносиоцу представке износ од 200.000 српских динара (RSD – око EUR 1.900) на име нематеријалне штете услед умањења опште животне активности од 10% у вези са догађајима које је претрпео у притвору. Међутим, захтев за накнаду услед физичке патње подносиоца представке је одбијен јер, према мишљењу суда, његова патња није представљала тешке, већ прилично лаке телесне повреде, за које се према закону не може досудити никаква накнада. Такође, суд је одбио да подносиоцу представке досуди накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха.

39. Дана 10. децембра 2013. године, Апелациони суд у Београду је делимично потврдио одлуку првостепеног суда и потврдио налазе тог суда да је подносилац представке patio од акутног стресног поремећаја као резултат притварања и малтретирања од стране

других затвореника, што је уопште довело до његовог доживљавања посттрауматског стреса и умањења његове опште животне активности. Међутим, Апелациони суд је подносиоцу представке досудио износ од додатних RSD 50.000 (око EUR 450) за страх који је претрпео због догађаја током његовог притвора, и дао следеће образложење:

„Узимајући у обзир утврђено чињенично стање и све околности овог предмета, као и налазе неуропсихијатра, према којима је подносилац представке претрпео пост-трауматски стрес током и након његовог притвора, што је само по себи комплексна реакција када је угрожен физички и лични интегритет особе, која је [у овом случају] трајала данима и укључивала страх, емоционални стрес, осећај туге, конфузије и очаја, и реакција која је, по својој природи, сложенија од страха јаког интензитета, Апелациони суд сматра да, у складу са чланом 200. Закона о облигационим односима, подносилац захтева има право на правично досуђивање накнаде штете за нематеријалну штету за страх који је претрпео.”

40. Дана 18. јануара 2014. подносилац представке је поднео уставну жалбу. Он се притуживао на основу чл. 21, 23, 25, 28, 29, 32, 35. и 36. Устава (чланови који одговарају чл. 3, 6, 13. и 14. Конвенције). Конкретно, његова притужба је била следећа:

„Домаћи судови су незаконито и неуставно одбили очигледно основану тужбу тужиоца за накнаду нематеријалне штете коју је претрпео због повреде његовог људског достојанства након што је био неосновано стављен у притвор, где га је данима злостављала група затвореника зато што је лице хрватског и албанског порекла, при чему су га тукли и шутирала по целом телу, поливали водом, тукли влажним пешкирима, мучили, батинали, силовали и након тога обријали по целом телу, што симболизује силовану особу, при чему је исти подвргнут стварним и озбиљним претњама да ће ‘исценирати његово самоубиство тако што ће га обесити о ручку врата’ или исећи жилетом или каквим сличним предметима. Све ово је учињено уз прећутно одобрење затворских службеника који су знали у коју су ћелију сместили тужитеља и који су знали или су требали знати за све што му се дешавало.”

41. Уставни суд је дана 9. јуна 2015. године одбацио уставну жалбу подносиоца представке. Уставни суд је само разматрао његову жалбу на основу члана 6. Конвенције и утврдио да је она очигледно неоснована. Уставни суд није разматрао ниједну другу притужбу коју је поднео подносилац представке.

2. Остале релевантне чињенице

42. У погледу злостављања које је претрпео током периода притвора, подносилац представке се такође жалио и председнику Републике Србије и министру правде. Нико од наведених није одговорио на те притужбе.

43. Дана 24. фебруара 2010. године, правни заступник подносиоца представке се жалио Покрајинском омбудсману у вези са злостављањем подносиоца представке у затвору. Дана 16. марта 2010. године, Покрајински омбудсман је пружио одговор да није надлежан за наведени предмет, јер се подносилац представке не налази више у притвору.

44. Дана 1. марта 2010. године, правни заступник подносиоца представке је такође обавестио Заштитника грађана Републике Србије о притвору и злостављању подносиоца представке. Он је посебно нагласио чињеницу да, чак и ако су државни органи знали или требали да знају за злостављање подносиоца представке у притвору, нико никада није покренуо истрагу у вези са тим случајем. Заштитник грађана Републике Србије је 26. априла 2010. године пружио одговор да није надлежан за питање рада Републичког јавног тужилаштва или судова, те стога није надлежан за наведени предмет.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО

А. Устав Републике Србије (објављен у „Службеном гласнику РС”, број 98/06)

45. Релевантна одредба гласи:

Члан 25.

„Физички и психички интегритет је неповредив.

Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка.”

Б. Закон о кривичном поступку (објављен у „Службеном листу СРЈ” – „Службени лист СРЈ”, број 70/01, амандмани објављени у „Службеном листу СРЈ”, број 68/02 и „Службеном гласнику РС”, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09, 72/09 и 76/10)

46. Закон о кривичном поступку је био на снази од 28. марта 2002. године до 1. октобра 2013. године. Релевантни чланови гласе:

Члан 20.

„Ако овим закоником није другачије одређено, јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење кад постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности.”

Члан 222.

„1. Сви државни органи, органи територијалне аутономије или органи локалне самоуправе, јавна предузећа и установе дужни су да пријаве кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештени или за њих сазнају на други начин.

2. Подносиоци кривичне пријаве из става 1. овог члана навешће доказе који су им познати и предузеће мере да би се сачували трагови кривичног дела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дело и други докази.”

Члан 223.

„1. Свако треба да пријави кривично дело за које се гони по службеној дужности.

2. У којим случајевима непријављивање кривичног дела представља кривично дело одређује Кривични законик.”

Члан 224.

„1. Пријава се подноси надлежном јавном тужиоцу, писмено или усмено.

...

3. Ако је пријава поднесена ненадлежном суду, органу унутрашњих послова или јавном тужиоцу, он [суд, орган или јавни тужилац] ће пријаву примити и одмах доставити надлежном јавном тужиоцу.”

III. РЕЛЕВАНТНИ МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

A. Европски комитет за спречавање мучења

47. Европски комитет за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака (*CPT*) је развио стандарде који се тичу насиља међу затвореницима, види 11. Општи извештај (*CPT/Inf* (2001) 16), став 27:

Насиље међу затвореницима

„27. Брига коју је особље дужно да пружа затвореницима за које је одговорно, укључује и дужност да их заштите од других затвореника који желе да им науде. Уствари, насилни инциденти између затвореника су уобичајена појава у свим затворским системима; они обухватају разноврсне појаве, од суптилних облика малтретирања до отворених претњи и озбиљних физичких напада.

Решавање проблема насиља између затвореника захтева да затворско особље буде у позицији, укључујући и њихову довољну заступљеност, да на одговарајући начин извршава своја овлашћења и врши надзор. Затворско особље мора да реагује на знакове проблема и да буде и одлучно и ваљано обучено да интервенише када је неопходно. Постојање позитивних односа између особља и затвореника, које се заснива на идејама безбедног затвора и чувања, представља пресудан фактор у овом контексту. Ово у великој мери зависи од тога да ли особље поседује одговарајуће комуникацијске способности. Осим тога, руководство мора да буде потпуно спремно да подржи особље у извршавању својих овлашћења. Могу бити неопходне и посебне мере безбедности прилагођене особеностима настале ситуације (укључујући ефикасне облике претреса); такве мере, међутим, увек су само додатак горе наведеним основним захтевима. Осим тога, затворски систем мора да реши питање одговарајуће категоризације и разврставања затвореника.”

48. *CPT* је 2006. објавио свој први извештај о Србији и Црној Гори (*CPT/Inf* (2006) 18). Извештај је објављен након прве посете Комитета држави чланици, која је одржана у септембру 2004. године.

У то време, *CPT* је уочио алармантну ситуацију у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и констатовао следеће:

„82. *Казнено-поправни завод у Сремској Митровици* је највећа затворска установа у Републици Србији. Смештен на око 70 километара западно од Београда, први пут је отворен 1895. године и од тада се користи као затвор. Његова површина се простире на

670 хектара, укључујући и различите пољопривредне површине. У време посете је у њему било смештено 1.206 затвореника, од којих је 61 било у притвору (међу њима 3 жене) и 1145 осуђених затвореника (од којих су 154 били страни држављани, јер је ова установа једини затвор у Србији за притвор страних осуђеника осуђених за кривична дела). Установа поседује отворени, полуотворени и затворени одељак; делегација је своју пажњу усмерила на затворени одељак, у коме је боравио 721 затвореник. ...

83. У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, делегација *CPT*-а је примила знатан број притужби о физичком злостављању од стране затворског особља. Већина притужби се односила на период пре 2004. године. Међутим, делегација је саслушала и низ недавних навода о шамарању и шутирању, као и о вербалном злостављању, посебно особа ромског порекла, страних затвореника и припадника националних мањина у Србији. Поред тога, један број затвореника је тврдио да су званично упозорени да ће бити претучени уколико буду били затечени како спавају током дана. ...

87. Мандат *CPT*-а није ограничен на злостављање особа лишених слободе учињено или овлашћено од стране затворског особља. Такође је веома забринут када открије затворску културу која погодује застрашивању/насиљу међу затвореницима. У том контексту, делегација је пронашла доказе о великом броју случајева таквог насиља у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, потврђених различитим документима (медицинска документација, регистар случајних повреда, евиденције о безбедности, итд.) и, у мањој мери, у Окружном затвору у Београду. У обе установе, медицинска документација често је садржавала извештаје о повредама поводом којих затвореник није могао (или није хтео) открити њихов узрок; у пракси *CPT*-а, ово је често знак насиља међу затвореницима.

88. На пример, у већ поменутом „регистру случајних повреда” при Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, медицинско особље затвора је од почетка 2004. године забележило око 60 повреда. ...

89. Колико је делегација могла да утврди, затворске власти нису предузеле никакве активности поводом иједног од ових случајева. Делегација је обавештена да је одређени број затвореника поднео кривичну пријаву против других затвореника због наводних напада.

90. *CPT* жели нагласити да брига коју је особље дужно да пружа затвореницима за које је одговорно укључује и дужност да их заштите од других затвореника који желе да им науде. Затворске власти морају деловати проактивно како би спречиле насиље од стране затвореника према другим затвореницима.

Решавање феномена насиља и застрашивања међу затвореницима захтева да затворско особље буде свесно знакова невоље и да буде решено и обучено да интервенише када је то неопходно.

Постојање позитивних односа између особља и затвореника, које се заснива на идејама динамичне безбедности и бриге, представља пресудан фактор у овом контексту. Ово у великој мери зависи од тога да ли особље поседује одговарајуће комуникацијске

способности. Такође је очигледно да би делотворна стратегија за борбу против застрашивања/насиља међу затвореницима требала настојати да обезбеди да затворско особље буде у позицији да врши своја овлашћења на одговарајући начин. Сходно томе, ниво особља мора бити довољан (укључујући и током ноћи) како би затворски службеници могли адекватно надгледати активности затвореника и ефективно подржавати једни друге у извршавању њихових задатака. И почетни и текући програми обуке за особље свих разреда се морају бавити питањем управљања насиљем међу затвореницима. **СРТ препоручује да власти развију свеобухватну стратегију која има за циљ борбу против феномена насиља међу затвореницима широм српског затворског система.**” [истакнуто у оригиналу]

49. СРТ је поново посетио Републику Србију у новембру 2007. године. Посета је поново укључивала и посету Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. У свом наредном извештају (СРТ/Inf (2009) 1), СРТ је констатовао следеће:

„72. Важност медицинског прегледа новопридошлих затвореника не може бити довољно наглашена. Такав преглед је неопходан, посебно у интересу спречавања ширења преносивих болести, превенције самоубиства и обезбеђивања благовременог евидентирања повреда.

Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора прописано је да затворенике треба прегледати у року од 24 сата од доласка у установу. Међутим, информације које је прикупила делегација указују да усаглашеност са овом одредбом није увек гарантована. На пример, у Окружном затвору у Београду, било је могуће да протекну и до три дана пре него што се новопристигли затвореник први пут подвргне медицинском прегледу (нпр. уколико је затвореник стигао у петак поподне, преглед је обављен следећег понедељка). У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици је уочено кашњење са првим медицинским прегледом од 9 дана, и до 15 дана у Казнено-поправном заводу Пожаревац – Забела.

Даље, медицински преглед који се обављао по пријему се чинио површним, а састојао се само од испитивања затвореника о претходним болестима и проверавања његовог пулса и крвног притиска (није било параклиничких прегледа). Као што је већ поменуто у ставу 47, темељитост првог прегледа у погледу евидентирања повреда које су претрпели новопридошли затвореници није била на завидном нивоу. Поред тога, делегација је констатовала да повреде које су затвореници задобили у затворским установама – након употребе „средстава принуде” (нпр. пендрек палица) или услед инцидената насиља међу затвореницима – нису правилно евидентирани (ако су уопште и евидентирани).”

50. Извештај СРТ-а за 2016. годину (бр. СРТ/Inf (2016) 21) односио се на посету Србији која је поново укључивала посету Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. У том извештају, СРТ је констатовао следеће:

„51. Даље, ниво насиља и застрашивања међу затвореницима био је посебно забрињавајући у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и Окружном затвору у Панчеву и био је повезан са недостатком особља у овим установама. СРТ препоручује

да власти осмисле делотворну националну стратегију за сузбијање овог феномена, што ће захтевати додатне затворске службенике.”

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 3. КОНВЕНЦИЈЕ

51. Подносилац представке се жалио да је био злостављан од стране затвореника са којима је делио ћелију док је био у притвору, чекајући исход истраге његовог случаја, као и на пропуст домаћих власти да га заштите и одсуство ефективног одговора од стране домаћих власти у том погледу. Он се позивао на члан 3. Конвенције који гласи:

„Нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању.”

A. Допуштеност

1. Статус жртве подносиоца представке у вези са наводним злостављањем од стране затвореника са којима је делио ћелију

(a) Поднесци странака

52. Влада је тврдила да подносилац представке више не може тврдити да је жртва, с обзиром на разумну и реалну процену од стране првостепеног суда и Апелационог суда о његовој накнади нематеријалне штете.

53. Подносилац представке је оспорио те аргументе, наводећи да износ накнаде који му је досуђен није био довољан.

(б) Оцена Суда

54. Суд понавља да термин „жртва” у контексту члана 34. Конвенције означава особу на коју се директно односи спорни акт или пропуст, при чему је постојање повреде Конвенције замисливо чак и у одсуству предрасуда. Сходно томе, одлука или мера која је донесена у корист подносиоца представке није у начелу довољна да га лиши статуса „жртве”. У погледу притужби на основу члана 3, националне власти морају: да признају кршење Конвенције, било изричито или прећутно (види, између осталих, *Murray против Холандије* [BB], бр. 10511/10, ст. 83, ЕСЉП 2016, и овлашћења цитирана у истом); и пруже надокнаду, или барем особи пруже могућност да затражи и исходује накнаду за претрпљену штету услед злостављања (види *Shestopalov против Русије*, бр. 46248/07, став 56, од 28. марта 2017. године).

55. У предметном случају, при утврђивању узрочно-последичне везе између злостављања подносиоца представке и његове психичке и физичке патње, националне власти су утврдиле одговорност државе у вези са догађајима у затвору. Међутим, досуђени износ од RSD 250.000 (око EUR 2.350, види ст. 38. и 39. горе), имајући у виду начела успостављена у случају *Shestopalov* (цитираном горе, ст. 58–63, и у скоријем случају *Артур Иванов против Русије*, бр. 62798/09, ст. 19, од 5. јуна 2018. године), делује као знатно нижи од износа који би Суд досудио на основу закључка да је дошло до повреде тог нивоа (види, на пример, *Антропов против Русије*, бр. 22107/03, од 29.

јануара 2009. године, као и *Scordino против Италије (бр. 1)* [ВВ], бр. 36813/97, ставови 202–216, ЕСЈП 2006-V).

56. Према томе, подносилац представке и даље може тврдити да је „жртва” повреде својих права у складу са материјалним аспектом члана 3. Конвенције. Према томе, приговор Владе мора бити одбијен у том погледу.

2. Неисцрпљивање домаћих правних лекова

(а) Неуспешно коришћење уставне жалбе

(i) Поднесци странака

57. Влада је тврдила да подносилац представке није правилно искористио уставни правни лек. Конкретно, она је тврдила да подносилац представке, упркос томе што се жалио Уставном суду и позивао на чланове Устава Републике Србије који су одговарали члану 3. Конвенције, није успео да поткрепи своје притужбе, те да се, сходно томе, није правилно жалио.

58. Позивајући се на предмет *Вучковић и други против Србије* (прелиминарни приговор) [ВВ] (бр. 17153/11 и 29 других, ст. 35. и 82, од 25. марта 2014. године), Влада је истакла да Уставни суд није могао испитати жалбу подносиоца представке на основу члана 3. Конвенције, будући да је „везан” захтевом формулисаним у уставној жалби, те је жалбу могао разматрати само у оквирима формулисаног захтева. Да се подносилац представке жалио на одговарајући начин, уставни правни лек би му пружио разумну могућност успеха.

59. Подносилац представке није коментарисао ово питање.

(ii) Оцена Суда

60. Суд понавља да правило о исцрпљивању домаћих правних лекова из члана 35. Конвенције обавезује оне који настоје да покрену поступак против државе пред Судом да прво искористе правне лекове која пружа национални правни систем. Сходно томе, државе су ослобођене одговарања за своје поступке пред међународним телом пре него што су имале прилику да оцене ствари унутар сопственог правног система (види *Selmouni против Француске* [ВВ], бр. 25803/94, ст. 74, ЕСЈП 1999-V).

61. Што се тиче правних система који предвиђају уставну заштиту основних људских права и слобода, као што је правни систем у Србији, Суд подсећа да је оштећени појединац обавезан да провери обим те заштите (види, између осталог, *Винчић и други против Србије*, бр. 44698/06 и 30 других, став 51, 1. децембар 2009. године). Неуспех подносиоца представке да искористи расположиви домаћи правни лек или да га правилно искористи (тј. подношењем жалбе бар прећутно и у складу са формалним захтевима и временским роковима утврђеним у домаћем праву) за исход ће имати проглашавање представке неприхватљивом пред овим Судом (види *Gäfgen против Немачке* [ВВ], бр. 22978/05, ст. 142, ЕСЈП 2010).

62. Суд примећује да је у овом предмету подносилац представке поднео уставну жалбу којом се, између осталог, жалио према чл. 21, 23. и 25. Устава на злостављање које је

претрпео у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, а које се догађало „уз прећутно одобравање затворских службеника који су знали у коју су ћелију сместили подносиоца представке, и који су знали или су требали знати за све што му се у њој дешавало” (види став 40. горе). Подносилац представке је поднео ове притужбе у облику и у оквиру рокова прописаних домаћим правом, те их је поткрепио релевантним документима и одлукама домаћих власти.

63. Суд сматра да је начин на који је подносилац представке формулисао своје уставне притужбе такав да је омогућио Уставном суду да му пружи обештећење како је тражено, или да их макар узме у разматрање (види став 41. горе). Суд стога одбацује приговор Владе у смислу навода да подносилац представке није правилно искористио уставну жалбу.

(б) Пропуст подносиоца представке да правилно искористи доступне домаће правне лекове у вези са његовом притужбом у вези са наводним пропустом Тужене државе да спроведе истрагу

(i) Поднесци странака

64. Влада је тврдила да подносилац представке није исцрпео расположиве и делотворне домаће правне лекове у погледу његове притужбе да није било ефективне реакције од стране Тужене државе. Конкретно, она је тврдила да подносилац представке није поднео кривичну пријаву против особа које су га наводно злостављале.

65. Подносилац представке је навео да су домаће власти биле дужне да спроведу истрагу. Он је инсистирао да није могао покренути кривични поступак, јер је исти требао спровести јавни тужилац по службеној дужности.

66. У својим додатним запажањима, Влада је оспорила те тврдње додајући да је подносилац представке био у законској обавези да поднесе кривичну пријаву (види став 46. горе).

(ii) Оцена Суда

67. Суд сматра да се овај приговор тиче суштине питања да ли је држава испунила своју обавезу у погледу процедуралног аспекта члана 3. Конвенције, те да је исти уско повезан са суштином притужбе подносиоца представке да држава није спровела истрагу. Према томе, он би био прикладније испитан у фази основаности (види *Tahirova против Азербејџана*, бр. 47137/07, ст. 50, од 3. октобра 2013. године, и *Mikheyev против Русије*, бр. 77617/01, ст. 88, од 26. јануара 2006. године)

3. Закључак

68. Суд констатује да притужбе подносиоца представке нису очигледно неосноване у смислу члана 35. став 3. Конвенције. Он даље констатује да исте нису недопуштене по неком другом основу. Према томе, оне се морају прогласити допуштеним.

Б. Основаност

1. Обавеза државе да спречи злостављање или ублажи штету

(а) Поднесци странака

69. Подносилац представке је тврдио да су га злостављали затвореници са којима је делио ћелију у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Такође је тврдио да га Тужена држава није заштитила, иако је била свесна да ће као хрватски држављанин албанског порекла бити ужасно третиран у било којој казненој установи у Републици Србији.

70. Влада је оспорила да је подносилац представке био подвргнут злостављању од стране затвореника са којима је делио ћелију у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Она је такође тврдила да подносилац представке није доставио довољно доказа како би доказао супротно. Конкретно, она је навела да је подносилац представке пропустио да достави медицинску документацију или да позове било ког очевица који би могао потврдити и поткрепити његове тврдње о злостављању.

71. Иако потврђује да члан 3. обухвата позитивну обавезу државних органа да предузму превентивне мере и заштите особе чије је физичко благостање угрожено од стране приватних лица, Влада је тврдила да у овом случају затворске власти нису биле нити су могле бити свесне било какве стварне и непосредне опасности по подносиоца представке. С тим у вези, Влада је констатовала да, будући да подносилац представке није ни обавестио затворске власти да је био изложен злостављању нити је поднео тужбу против затвореника са којима је делио ћелију, затворске власти нису могле да га заштите.

(б) Оцена Суда

(i) Општа начела

72. Члан 3. Конвенције садржи једну од најосновнијих вредности демократских друштава (види, између осталих овлашћења, *Selmouni* [ВВ], цитиран горе, ст. 95; *Labita против Италије* [ВВ], бр. 26772/95, ст. 119, ЕСЉП 2000-IV и *Vouyid против Белгије* [ВВ], бр. 23380/09, ст. 81, ЕСЉП 2015). За разлику од већине материјалних одредби Конвенције, члан 3. не предвиђа изузетке и није дозвољено одступање од њега. Напротив, члан 3. Конвенције у апсолутном смислу забрањује мучење или нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање, независно од околности и понашање жртве (види *Родић и други против Босне и Херцеговине*, бр. 22893/05, ст. 66, од 27. маја 2008. године и овлашћења која су у оквиру истог наведена).

73. Да би злостављање било обухваћено чланом 3, оно мора достићи минимални ниво озбиљности. Суд је сматрао да је третман „нечовечан” када је спроведен са предумишљајем, примењиван сатима и уколико је изазвао било стварну телесну повреду или интензивну физичку или менталну патњу (види *M.S.S. против Белгије и Грчке* [ВВ], бр. 30696/09, ст. 220, ЕСЉП 2011 и остала овлашћења која су у оквиру истог наведена). Суд је сматрао да је третман понижавајући када је истим појединач понижаван, показујући недостатак поштовања или умањења његовог или њеног људског достојанства, или уколико је пробудио осећај страха, патње или инфериорности који је

у стању да пробије баријеру моралне и физичке отпорности појединца и понизи га (*B. против Уједињеног Краљевства* [BB], бр. 24888/94, ст. 71, ЕСЉП 1999-IX).

74. У случајевима када се истакну притужбе према члану 3. Конвенције, Суд мора применити посебно темељно испитивање и ти наводи морају бити поткрепљени одговарајућим доказима (види предмет *Матко против Словеније*, бр. 43393/98, ст. 100, од 2. новембра 2006. године, и *Владимир Романов против Русије*, бр. 41461/02, ст. 59, од 24. јула 2008. године). Како би се проценили ови докази, усвојен је стандард доказивања „ван сваке разумне сумње”. Разумна сумња „значи... сумњу за које се разлози могу извући из изведених чињеница” (*Грчки предмет – Данска против Грчке; Норвешка против Грчке; Шведска против Грчке, Холандија против Грчке*; Годишњак Конвенције. стр. 196, ст. 30), док стандард доказивања „ван сваке разумне сумње” произлази из коегзистенције довољно јаких, јасних и сагласних закључака или сличних необоривих претпоставки чињеница (види *Simeonovi против Бугарске* [BB], бр. 21980/04, ст. 124, од 12. маја 2017. године).

75. Док се у многим од случајева које је Суд обрадио показало да особе које су наводно биле злостављане обично пружају медицинске потврде како би доказале своје наводе (види *Voucid против Белгије* [BB], цитиран горе, ст. 92), у случајевима када су домаћи поступци и домаћи судови утврдили да је особа доживела патњу, те одлуке пружају снажну подршку за изнете наводе. Задатак Суда није да замени сопствену процену чињеница проценом обављеном од стране домаћих судова и, као опште правило, на тим судовима је да процене доказе који су им предочени (види *Gäfgen* [BB], цитиран горе, ст. 93). Иако Суд није везан закључцима домаћих судова, у нормалним околностима, исти захтева уверљиве елементе који би га навели да одступи од чињеничних закључака до којих су дошли наведени судови (*ibid.*).

76. Према устаљеној судској пракси Суда, посебно је важно осигурати заштиту према члану 3. у погледу лица која су лишена слободе. У вези с тим, Суд понавља да, према члану 1. Конвенције, Високе стране уговорнице имају обавезу да свакоме, у оквиру својих надлежности, осигурају права и слободе дефинисане у Конвенцији. Посматран заједно са чланом 3, члан 1. налаже државама да предузму мере осмишљене да осигурају да појединци, који су у њиховој надлежности, не буду подвргнути мучењу или нечовечном или понижавајућем третману, укључујући злостављање које врше приватна лица (види *A. против Уједињеног Краљевства*, од 23. септембра 1998. године, ст. 22, *Пресуде и одлуке* 1998-VI).

77. У таквим околностима, одсуство било каквог директног учешћа државе у чиновима насиља који испуњавају услов озбиљности према члану 3. Конвенције не ослобађа државу од њених обавеза по овој одредби (види *Premininy против Русије*, бр. 44973/04, ст. 71, од 10. фебруара 2011. године). Ову позитивну обавезу треба тумачити на такав начин да се не намеће превелико оптерећење властима да, кроз правни систем, гарантују да нечовечан или понижавајући третман никада неће бити нанесен од стране једне особе другој (види *Premininy*, цитиран горе, ст. 73). Ипак, држава је дужна да макар обезбеди делотворну заштиту особа у оквиру своје надлежности, укључујући разумне кораке како

би се спречило злостављање о коме су државни органи морали или требали да знају (види *O'Keefe против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, ст. 144, ЕСЈП 2014 (изводи)).

78. С тим у вези, Суд се позива на релевантна начела која се тичу одговорности државе, надзора и контроле у погледу притвора, као и на обавезу да заштити појединца од насиља између затвореника, која су наведена у предмету *Preminiu* (цитираном горе, ст. 82–88.).

79. Суд се посебно позива на чл. 1. и 3. Конвенције који, посматрани заједно, постављају низ позитивних обавеза Високим странама уговорницама, попут спречавања мучења и пружања обештећења за мучење и друге облике злостављања (види *Preminiu*, ст. 71–72.). На основу поменуте две одредбе, од држава се захтева да обезбеде да особе у њиховој надлежности нису подвргнуте мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, укључујући и злостављање које спроводе приватна лица (види *М.С. против Бугарске*, бр. 39272/98, ст. 149, ЕСЈП 2003-ХП и *Preminiu*, цитиран горе, ст. 72.).

80. С обзиром на важност заштите коју пружа члан 3, држава мора осигурати да лица у притвору и стављена под контролу власти затворску казну служе у условима који су примерени поштовању људског достојанства, да начин и метод извршења мере не подвргава такво лице патњи или тешким условима било којег интензитета који превазилази неизбежан ниво патње присутан у затворима и да су, с обзиром на практичне захтеве казне затвора, здравље и добробит таквог лица адекватно осигурани (види *Родић и други против Босне и Херцеговине*, цитиран горе, ст. 67).

(ii) Утврђивање чињеница и процена тежине злостављања

81. Осврћући се на околности овог предмета, Суд је на почетку приметио да је међу странкама спорно да ли су подносиоца представке уопште злостављали затвореници са којима је делио ћелију у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици.

82. У парничном поступку који је подносилац представке покренуо, домаћи судови су утврдили да је, као последица патње у притвору, подносилац представке претрпео умањење опште животне активности од 10%. Такође су потврдили узрочно-последичну везу између његове патње и догађаја који су се збили у затвору (види став 38 горе), и досудили му RSD 200.000 (око EUR 1.900) на име штете коју је претрпео и додатних RSD 50.000 (око EUR 450) на име узнемирености која је трајала и након његовог пуштања на слободу. Иако није било детаљних налаза о датумима или чињеницама, тим домаћим одлукама је утврђено да је подносилац представке заиста претрпео штету током првих дана његовог боравка у притвору, као и да је претрпео посттравматски стрес.

83. По мишљењу Суда, домаћи закључак да је подносилац представке претрпео умањење опште животне активности од 10% не доводи ни до каквог другог закључка него да је он био жртва догађаја или низа догађаја који су озбиљно нарушили његово здравље током првих дана његовог боравка у притвору. С обзиром на то, Суд прихвата општу веродостојност навода које је подносилац истакао у домаћем поступку. Према томе, Суд закључује да је утврђено да је подносилац представке претрпео злостављање од стране

других затвореника са којима је делио ћелију, и да је то злостављање било толико озбиљно да се примењује члан 3.

(iii) Одговорност државе за догађаје

84. Суд примећује да је, у овом предмету, Влада одбила да преузме било какву одговорност за злостављање које је подносилац представке навео, негирајући било какав пропуст или нечињење од стране затворских власти. По њиховом мишљењу, будући да подносилац представке није поднео никакву званичну притужбу, од затворских власти се није могло очекивати да га заштите.

85. Суд, међутим, примећује да је у извештају *CPT*-а насиље међу затвореницима у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици више пута наглашавано као озбиљан проблем, како пре тако и након догађаја из овог предмета (види ст. 48–50. горе). У тим извештајима, *CPT* је забележио велики број случајева који се тичу насиља између затвореника, и примећује да ни затворске власти нити државни органи нису предузели никакве активности зарад исправљања таквог понашања или смањења његове учесталости. *CPT* је такође критиковао пропусте медицинског особља при Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици да правилно евидентира повреде које су последица насиља између затвореника (види став 48. горе).

86. Имајући у виду околности овог предмета, Суд примећује да је затворско особље при Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици морало приметити да су обрве подносиоца представке биле обријане, да је имао чудну фризуру и да је његова кожа била оштећена (види став 28. горе). Они су такође морали чути или су требали да чују вриштање подносиоца представке и певање националистичких песама током ноћи (види став 32. горе).

87. Примењујући начела наведена у ставу 78. овог предмета, Суд утврђује да затворске власти нису обратиле пажњу нити су реаговале на било који од горе наведених знакова насиља; оне даље нису успеле да обезбеде безбедно окружење за боравак подносиоца представке у притвору и, такође, нису успеле да открију, спрече или врше превентивни надзор над насиљем којем је исти био подвргнут.

88. Према томе, дошло је до кршења члана 3. Конвенције у том погледу.

2. Неспровођење истраге

(a) Поднесци странака

89. Влада је тврдила да није могла да спроведе делотворну истрагу, јер подносилац представке није поднео никакав захтев у вези са његовим злостављањем у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. По њеном мишљењу, разлог због којег није спроведена истрага околности случаја подносиоца представке је био тај што исти није поднео своје притужбе пред релевантним домаћим властима. Поред тога, Влада је тврдила да посредни докази, утврђени у парничном поступку, не би били довољни за покретање кривичне истраге од стране државе.

90. Подносилац представке је тврдио да је држава имала обавезу да спроведе истрагу, и да је њеним непредузимањем било каквих ефективних корака дошло до повреде његових права загарантованих чланом 3. Конвенције.

91. У својим додатним запажањима, Влада је тврдила да се притужбе поднете пред разним домаћим властима, укључујући и омбудсмане, не могу сматрати ефективним. Према томе, повреда члана 3. у том погледу се не може приписати држави.

(б) Оцена Суда

(i) Општа начела

92. Суд понавља да, према процедуралном аспекту члана 3. Конвенције, тужене државе имају обавезу да успоставе делотворне одредбе кривичног права и одврате почињање кривичних дела против личног интегритета. Те одредбе морају бити подржане механизмима за спровођење закона који су у стању да пруже практичну и делотворну заштиту загарантованих права (види *М.С. против Хрватске* (бр. 2), бр. 75450/12, ст. 74, од 19. фебруара 2015. године), тако да, када особа подноси спорну притужбу о злостављању према члану 3. Конвенције, власти могу спровести ефективну истрагу (види *Selmouni [ВВ]*, цитиран горе, ст. 79, и *Филип против Румуније*, бр. 41124/02, ст. 47, од 14. децембра 2006. године), чак и уколико је злостављање извршено од стране приватних лица (види, *mutatis mutandis*, *М.С. против Бугарске*, цитиран горе, ст. 151).

93. Члан 3. Конвенције додатно захтева да се службена истрага проводи чак и у одсуству изричите притужбе, уколико постоје довољно јасне назнаке да је дошло до злостављања (види, на пример, *Чланови Заједнице Јеховиних сведока Глданија и други против Грузије*, бр. 71156/01, ст. 97, од 3. маја 2007. године, као и *Vati и други против Турске*, бр. 33097/96 и 57834/00, ст. 133, ЕСЉП 2004-IV(изводи)).

94. У претходним случајевима, таква обавеза је настала на основу различитих експлицитних или имплицитних индикација, попут: чињеница које су садржане у притужбама подносиоца представке током кривичног поступка против њега (види *J.L. против Летоније*, бр. 23893/06, ст. 11–13. и 73–75, од 17. априла 2012. године); допис подносиоца представке окружном суду у вези са парничним поступком који се тиче његовог присилног пријема у психијатријску болницу (види *М.С. против Хрватске* (бр. 2), горе цитиран, ст. 82–83); извођење доказа о злостављању од стране подносиоца представке у парничном поступку (види *Muradova против Азербејџана*, бр. 22684/05, ст. 122–126, од 2. априла 2009. године); и навод о злостављању садржан у жалби подносиоца представке на првостепену пресуду и у његовој уставној жалби (види *Мађер против Хрватске*, бр. 56185/07, ст. 88–89, од 21. јуна 2011. године). Осим тога, уколико власти дођу до сазнања о таквој чињеници, обавеза подношења формалне притужбе не може бити препуштена искључиво иницијативи подносиоца представке. У смислу процедуралне обавезе према чл. 2. и 3. Конвенције, домаће власти су оне које имају обавезу да макар реагују (види, *mutatis mutandis*, *Gongadze против Украјине*, бр. 34056/02, ст. 175, ЕСЉП 2005-XI, види и *Muradova*, цитиран горе, ст. 123).

95. Да би службена истрага задовољила захтеве ефективне истраге према члану 3, она мора бити: у стању да доведе до идентификације и кажњавања оних који су одговорни за злостављање; да особе надлежне за спровођење истраге и особе које је спроводе буду независне од особа које су учествовале у догађајима; темељна, што значи да власти морају увек озбиљно настојати да утврде шта се десило и да се не требају ослањати на исхитрене или неосноване закључке ради окончања истраге или као основу за њихове одлуке; хитна и покренута одмах по подношењу званичне притужбе – чак и када, строго говорећи, није поднесена притужба, спровођење истраге мора отпочети уколико постоје довољно јасне индикације да је дошло до злостављања; и у стању да пружи подносиоцу притужбе делотворан приступ истражном поступку у свим фазама (види *Крسمановић против Србије*, бр. 19796/14, ст. 74, од 19. децембра 2017. године и пресуде које су у њему наведене).

(ii) Примена ових начела на предметни случај

96. Истина је, као што је Влада приметила, да подносилац представке никада није поднео формалну кривичну пријаву пред релевантним органима (то јест, полицији или јавном тужилаштву), нити се жалио управи затвора на конкретна дела злостављања у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици.

97. Међутим, неспорно је да је, након што се адвокат подносиоца представке жалио затворским властима о његовом злостављању, подносилац представке премештен у другу ћелију након неколико дана (види став 20. горе).

98. Даље, 25. децембра 2009. године је подносилац представке поднео своју парничну тужбу пред парничним судом у Београду, притужујући се, између осталог, на његово злостављање током боравка у притвору у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици и тражећи надокнаду за то. Подносилац представке је наставио да се жали, током 2008, 2009. и 2010. године, пред разним домаћим властима – укључујући председника Републике Србије, Министарство правде и омбудсмане – на злостављање које је претрпео (види ст. 23–24. и 42–44. горе).

99. Неспорно је да никада није спроведена истрага у вези са наводима подносиоца представке у вези са његовим злостављањем од стране затвореника са којима је делио ћелију у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. Стога није на Суду да утврди да ли је истрага о наводима подносиоца представке била делотворна, јер таква истрага није ни била спроведена. Питање је да ли је пропуст подносиоца представке да поднесе формалну кривичну пријаву спречио државне органе да спроведу истрагу или их је ослободио њихове опште дужности да то и учине (упореди са случајем *Tahirova*, цитираним горе, ст. 54).

100. Суд у том погледу примећује да су власти знале или су требале поседовати информације у то време о злостављању подносиоца представке (види став 86. горе). Поред тога, он је у више наврата покренуо то питање. Стога није ни било никаквог формалног или чињеничног елемента који би стајао на путу спровођењу истраге.

101. Штавише, у домаћем закону није прописано ништа што би спречило затворске власти да реагују или да спрече друге органе да покрену кривичну истрагу. Напротив, српски правни оквир, а посебно одредбе Закона о кривичном поступку, експлицитно намећу обавезу свим јавним органима да пријаве кривична дела о којима су обавештени за која се захтева јавно кривично гоњење (види став 46. горе).

102. Имајући у виду горе наведено, Суд примећује да одсуство кривичне пријаве од стране подносиоца представке није спречило јавног тужиоца да покрене кривични поступак нити онемогућило друге домаће органе да обавесте јавног тужиоца о наводима о злостављању.

103. У светлу горе наведеног, и у одсуству делотворне званичне истраге, Суд одбацује приговор Владе у вези са неуспехом подносиоца представке да исцрпи домаћа правна средства коришћењем поступка по кривичној пријави, и закључује да је дошло до кршења члана 3. Конвенције у оквиру његовог процедуралног дела.

II. ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

Члан 41 Конвенције гласи:

„Када Суд утврди прекршај Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној страни.”

А. Штета

105. Подносилац представке је захтевао износ од 100,000 евра (EUR) у вези са нематеријалном штетом коју је претрпео.

106. Влада је оспорила овај захтев. Сматрала га је претераним и неоснованим.

107. Суд прихвата да је подносилац представке претрпео понижавање и узнемиреност услед злостављања које су му нанели затвореници са којима је делио ћелију. Поред тога, као лице у рањивом положају, Влада није успела да га заштити, те исти није имао користи од ефективне истраге у погледу његових притужби на злостављање. У овим околностима, Суд сматра да се патња и фрустрација подносиоца представке не могу надокнадити само утврђивањем повреде. Процењујући на правичној основи, и имајући у виду да је подносиоцу представке већ досуђено EUR 2.350 у оквиру парничног поступка покренутог против државе, Суд подносиоцу представке досуђује EUR 25.000 на име нематеријалне штете, као и било који порез који се може наплатити на тај износ (види став 55. горе).

Б. Трошкови

108. Подносилац је такође тражио износ од EUR 2.000 за трошкове и издатке који су настали пред Судом.

109. Влада је оспорила ову тврдњу, тврдећи да је подносилац представке пропустио да исту поткрепи.

110. Према судској пракси Суда, подносилац представке има право на повраћај трошкова и издатака само у оној мери у којој је доказано да су стварно и нужно настали и да су разумни у погледу квантитета. Што се тиче овог случаја, имајући у виду документацију поднесену од стране странака и горе наведене критеријуме, Суд сматра да је разумно доделити износ од EUR 2.000 на име трошкова који су настали током овог поступка пред Судом.

В. Затезна камата

111. Суд сматра да је примерено да затезна камата буде заснована на маргиналној каматној стопи Европске централе банке уз додатак од три процентна поена.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД,

1. *Одлучује*, једногласно, да придружи меритуму Владин приговор у погледу неисцрпености домаћих правних лекова по питању притужбе у оквиру процедуралног аспекта члана 3. Конвенције и *одбацује* приговор након разматрања основаности;

2. *Проглашава*, једногласно, представку прихватљивом;

3. *Утврђује*, једногласно, да је дошло до повреде члана 3. Конвенције, услед чињенице да власти нису заштитиле подносиоца представке од злостављања које су починили затвореници са којима је делио ћелију;

4. *Утврђује*, једногласно, да је дошло до повреде члана 3. Конвенције, услед чињенице да власти нису истражиле наводе подносиоца представке о злостављању;

5. *Утврђује*, са пет гласова против два,

(а) да Тужена мора да исплати подносиоцу представке, у року од три месеца од дана када ова пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44. став 2. Конвенције, следеће износе које треба претворити у националну валуту Тужене по стопи која се примењује на дан исплате:

(i) EUR 25,000 (двадесет пет хиљада евра), као и било који порез који се може наплатити у вези са нематеријалном штетом;

(ii) EUR 2,000 (две хиљаде евра), као и било који порез који се може наплатити подносиоцу представке у вези са овим износом у погледу трошкова и издатака;

(б) да, по истеку горе наведена три месеца до исплате, треба исплатити обичну камату на горе наведене износе по стопи која је једнака маргиналној каматној стопи Европске централе банке уз додатак од три процентна поена;

6. *Одбија*, са пет гласова против два, преостали део захтева подносиоца представке за правично задовољење.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми 15. јануара 2019. године, у складу са правилом 77. ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Stephen Phillips

Секретар

Vincent A. De Gaetano

Председник

У складу са чланом 45. став 2. Конвенције и Правилком 74. став 2. Пословника Суда, посебно мишљење судија Pastor Vilanova и Serghides је приложено уз ову пресуду.

V.D.G.

J.S.P.

ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЛИМИЧНО ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈА PASTOR
VILANOVA И SERGHIDES
(Превод)

1. Већина закључује да би повреде нанете подносиоцу представке требало генерално окарактерисати као злостављање (види, на пример, став 83. пресуде). По нашем мишљењу, тврдимо да би их требало окарактерисати као мучење, како је и тврдио подносилац представке. Тачка 3. оперативних одредби наводи да је дошло до повреде материјалног аспекта члана 3. Конвенције, услед чињенице да власти нису заштитиле подносиоца представке од злостављања које су починили затвореници са којима је делио ћелију. Ми смо гласали за тај закључак у оној мери у којој он не долази у директан сукоб са ставом који бранимо. Међутим, ми смо се противили износу нематеријалне штете (види тачку 5(i) и 6 оперативних одредби), за коју сматрамо да је неадекватна, јер је само оквирно у складу са износима које је Суд додељивао у случајевима нехуманог или понижавајућег поступања.

2. Сада ћемо образложити разлоге који су нас навели на то да сматрамо да су подносиоца представке мучили други затвореници, кршећи његово право да се његов интегритет заштити од стране власти.

3. На почетку треба приметити да је подносилац представке провео месец дана у притвору док је чекао истрагу, јер је покушао да плати путарину новчаницом од десет евра за коју су власти првобитно мислиле да је фалсификат. Касније су признали да је наведена новчаница била аутентична. Подносилац представке је тврдио да је, док је био у притвору, био мучен, претучен и силован. Нажалост, наводи подносиоца представке о мучењу и силовању нису разматрани од стране већине, иако је уобичајена пракса Суда да наведе врсту претрпљеног злостављања у самој пресуди и/или у оперативним одредбама. Као резултат тога, попут подносиоца представке, ни ми нисмо у могућности да се директно бавимо њима.

4. Ипак, сматрамо да доказ везан за те наводе заиста постоји. Терет доказивања у погледу силовања подносиоца представке (са његовим импликацијама на правну карактеризацију чињеница) не би требало да буде искључиво на њему, нарочито зато што власти нису спровеле истрагу упркос томе што су биле законски обавезне да то учине (члан 223. став 1. Закона о кривичном поступку). Може се лако закључити да је разлог због којег подносилац представке није одмах пријавио инцидент био тај што се, како је објаснио, веома плашио, посебно од других затвореника који су му претили да ће га убити ако их он пријави (види став 14. пресуде). Међутим, чини се да је подносилац представке премештен из своје првобитне ћелије након састанка са својим адвокатом, који је приметио значајну промену у његовом понашању (види став 20). Чињеница да су власти пристале на премештај подносиоца представке значи да је постојао проблем. Добро је познато да затвореницима није дозвољено да мењају ћелију уколико за то не постоји добар разлог. Међутим, чињеница је да никаква истрага, чак ни кратка, није покренута након тог захтева. По нашем мишљењу, недостатак истраге је додатни доказ, уколико је уопште и био потребан, који потврђује верзију догађаја подносиоца представке.

5. Што се тиче терета доказивања, наша судска пракса се заснива на постојању доказа „*ван сваке разумне сумње*”. Овај критеријум произилази из обичајног права и захтева убедљив доказ да би се превазишао принцип претпоставке невиности. Међутим, пракса Суда је сасвим другачија, јер је постепено ублажила ригидну природу овог принципа, који потиче из области кривичног права. На пример, у одсуству директних доказа који потврђују да је неко дело почињено, посебно када се наводно злостављање догодило док је дотично лице било у притвору државе, наш Суд се може ослањати на друге доказе. Према томе, исти је користио доказе који произилазе из коезистенције довољно јаким, јасним и сагласним закључака или сличних необоривих претпоставки чињеница (види *Labita против Италије* [ВВ], бр. 26772/95, став 121, од 6. априла 2000. године), из примарних чињеница, или контекстуалних чињеница или секвенци догађаја које могу представљати основу за закључке о примарним чињеницама, као и из изјава међународних посматрача (види *Merabishvili против Грузије* [ВВ], бр. 72508/13, став 317, од 28. новембра 2017. године).

Стога се морамо запитати да ли израз „*ван сваке разумне сумње*” не треба избацити из употребе, јер се он не слаже са судском природом Суда. Чини нам се много разумнијим да користимо испитивање доказа о равнотежи вероватноћа, макар у случајевима који се односе на чл. 2, 3. и 4. Конвенције.

6. У овом предмету нам се чини јасним да је верзија подносиоца представке била детаљна, кохерентна и образложена. Он је навео да је био дрогиран и потом силован, као и да су му главу и обрве обријали затвореници са којима је делио ћелију. Он је додао да је уклањање његових обрва био спољашњи знак да је био содомизиран (види став 18. пресуде). Двоструко понижавање! Доиста, ову чињеницу је пред судијом потврдило четири сведока (види ст. 29–32. пресуде). Влада, са своје стране, није понудила никакво објашњење у погледу везе између бријања и наводног силовања. Њено неискрено ћутање о тој теми требало би узети против ње, нарочито зато што власти нису спровеле

ефективну истрагу у погледу накнадних навода подносиоца представке о злостављању. Таква истрага је тим пре важнија, јер право које се у овом случају разматра има посебан поредак по Конвенцији (члан 3.), нити се контекст може превидети. У вези с тим, *CPT* је, у извештајима након његових посета у септембру 2004. године (ст. 87. и 89. из документа *CPT/Inf(2006) 18*, представљени у ставу 48. пресуде) и јуну 2015. године (став 51. из документа *CPT/Inf(2016) 21*, представљен у ставу 50. пресуде), нагласио веома висок ниво насиља између затвореника у предметном затвору. Сви ови докази су требали послужити као потврда верзије догађаја подносиоца представке.

7. Тачно је да подносилац представке није доставио лекарско уверење о могућем силовању. Ипак, сматрамо да овај пропуст није довољан да се аутоматски сумња на његове тврдње. Ово је приступ који је прихватио Интерамерички суд за људска права (види, између осталог, *J. против Перуа*, став 333, од 27. новембра 2013. године, и *Espinoza Gonzales против Перуа*, став 152, од 20. новембра 2014. године), и са њим се слажемо. Не можемо занемарити постојање неколико фактора који, комбиновано, оправдавају овај пропуст: (1) страх од одмазде, (2) мањак лекара у затвору (став 118 из документа *CPT/Inf(2006) 18* наводи присуство једног лекара који се брине о 1.200 затвореника), (3) непоступање затворских власти у случају када су забележене повреде код затвореника (став 89. извештаја) и (4) чињеница да силовање не оставља нужно физичке трагове, посебно након што протекне неко време.

8. Вероватноћа да је подносилац представке био силован, што представља изузетно озбиљно и окрутно дело, заједно са другим видовима злостављања којима је био подвргнут, требало је да доведе Веће до закључка да су почињена дела мучења. Чак и да није дошло до силовања, могло би се тврдити да је бријање обрва подносиоца представке, заједно са окрутним погледима упућеним од стране других људи, проузроковало истом акутну психичку патњу која је била чин мучења.

9. Последњи фактор успоставља везу између нехуманог искуства које је претрпео подносилац представке и одговорности државе. Подносилац представке је пред нашим Судом тврдио да су сва ова дела насиља извршена по налогу или уз прећутно одобравање затворских власти, посебно због његовог хрватског држављанства. Још једном, Влада је пропустила да одговори на ову притужбу. Међутим, она није могла да не буде свесна последица грађанског рата на Балкану (1992–95) и злочина почињених у то време. Затворске власти су стога имале дужност да спрече могуће међуетничке тензије. Штавише, *CPT* се у свом извештају из 2006. године позвао на притужбе које се односе на злостављање затвореника због њихове националности:

„У Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици, делегација *CPT*-а је примила знатан број притужби о физичком злостављању од стране затворског особља. Већина притужби се односила на период пре 2004. године. Међутим, делегација је саслушала и низ недавних навода о шамарању и шутирању, као и о вербалном злостављању, посебно особа ромског порекла, страних затвореника и припадника националних мањина у Србији.” (став 83. извештаја *CPT*-а *CPT/Inf(2006) 18*).

Нажалост, овај аспект овог питања недостаје у анализи већине, не поштујући судску праксу Суда у овом предмету (види *Premininu против Русије*, бр. 44973/04, став 87, од 10. фебруара 2011. године, и *Родић и други против Босне и Херцеговине*, број 22893/05, ст. 69–71, од 27. маја 2008. године).

10. Ми сматрамо да закључак до којег је дошла већина, а који признаје одговорност државе према суштинском аспекту члана 3, није у потпуности конзистентан. Не може се, с једне стране, прихватити да су тврдње подносиоца представке веродостојне (види став 83. пресуде), укључујући и његов исказ да је био обријан и да је певао српске националистичке (четничке) песме против своје воље, док се у исто време доноси закључак који уважава тек део његовог захтева (којим се имплицитно утврђује да је био „само” подвргнут нечовечном или понижавајућем поступању), не нудећи изричито и уверљиво објашњење. Укратко, ова људска трагедија није била подвргнута подробном испитивању које је било потпуно оправдано у датим околностима. Према томе, ово издвојено мишљење је више од пуког преиспитивања досуђеног износа на име нематеријалне штете.

11. Принцип делотворности, који је садржан у Конвенцији, укључујући одредбе члана 3, не може бити задовољен уколико Суд на одговарајући начин не утврди праву природу наводне повреде према овом члану, и на основу тога је окарактерише као мучење или нечовечно или понижавајуће поступање, имајући у виду чињенице конкретног случаја о коме одлучује и степен озбиљности поменуте повреде. Неуспех Суда да то учини, као што се, по нашем скромном мишљењу, и догодило у овом случају, за последицу ће имати следеће: (а) не давање дужне и пуне тежине и ефекта праву из члана 3. у складу са његовим текстом, циљем и сврхом, и (б) додељивање недовољног износа правичне накнаде за нематеријалну штету према члану 41. Конвенције.

12. Укратко, овде се комбинују три озбиљна проблема: чињеница да предметно злостављање није изричито окарактерисано у пресуди, непрестана релевантност стандард доказивања „ван сваке разумне сумње” и, на крају, пропуст да се размотри могући дискриминаторни мотив на основу држављанства подносиоца представке.